

GERAARDSBERGSE KUNSTSCHILDERS UIT DE 19de EEUW.

EMILE BERT 1814 - 1847 LANDSCHAPSCHILDER JONG TALENT IN DE KNOP GEBROKEN

door Gaston IMBO

Jean Emile Bert werd te Geraardsbergen geboren op 17 mei 1814. Hij was de oudste zoon van Petrus (1784-1847), zilversmid en kunstschilder, en Marie-Jeanne 't Sas (1789-1859), hoedenmaakster, die te Geraardsbergen gehuwd waren op 7 juli 1813. Zijn grootouders langs vaderszijde waren: Johannes Bert (o1758) nachtwaker, en Marie-Josèphe Vanderstockt (o1760), kantwerkster. Was het deze Johannes Bert die in 1790, samen met nog 26 andere particulieren een "vrijwillige gift" schonk voor het onderhoud van de "korpsen van volontairen" die in het "patriottische leger" van de "Verenigde Belgische Staten" onder generaal Van der Meersch tegen de Oostenrijkers streden ? (V. Fris, "Geschiedenis..." p. 239, noot 2)

Grootouders langs moeders zijde waren Jean-Baptiste 't Sas en Anne-Marie Dierickx, kruideniers.

Eene Johanna 't Sas komt eveneens voor op de lijst der "begiftigers" van het leger van Van der Meersch. (Fris, o.c., p. 239, n2)

Reeds op de lagers school toonde Emile Bert zijn knap tekentalent. Hij mocht dan ook van zijn vader de lessen volgen in de "Stadsschool voor teken- en bouwkunst". Deze school was in februari 1821 voor het eerst opengesteld.

Men weet dat een "verlichte" vorst als Willem I graag alle onderwijsinitiatieven in zijn koninkrijk der Nederlanden steunde, mits de leraars de nodige bekwaamheid en diploma's bezaten.

Vader Petrus Bert, die in 1829 zelf tot leraar aan de tekenschool werd benoemd (M.J. Van Kerckhoven: "Scholen..." pag. 59,60) wilde dat zijn zoon de tekenlessen zou volgen die hem bij het beroep van juwelier en zilversmid zouden van pas komen. Maar de jonge Emile Bert wilde per se kunstschilder worden, naar het voorbeeld van zijn stadsgenoten Charles Saligo (o1803), Domien Van den Bossche (o1808) en Eugeen De Block (o1812), allen leerlingen van de succesvolle Geraardsbergenaar Petrus Van Huffel (1769-1844) aan de Gentse "Academie voor Schone Kunsten".

Na de tekenschool te Geraardsbergen doorlopen te hebben (1826-1830) werkte Emile Bert nog enkele jaren in het atelier van zijn vader als leerling zilversmid.

De Belgen hadden in september 1830 de Hollanders verdreven, maar in het jonge onafhankelijke België was de economische toestand verre van schitterend: in Vlaanderen stierf de linnen-industrie een langzame dood door gebrek aan mechanisatie, onmogelijkheid tot concurreren en halsstarrig vasthouden aan het nefaste "laissez faire, laissez passer". De onbeschermden arbeiders moesten steeds werken, in steeds mensonwaardiger omstandigheden, tegen steeds lagere lonen. Werkloosheid, ziekte en hongersnood bedreigden een groot gedeelte der onmondige bevolking.

Toen besloot Emile Bert de stiel van zilversmid, waarin hij geen toekomst zag (wat zijn vader nu maar al te best ondervond), op te geven en zich volledig op de **schilderkunst** toe te leggen. Er waren toch voldoende schilders bekend die "goede zaken" deden !

In 1835 trok de 21-jarige aspirant-kunstschilder naar Ath en werkte er vier jaar onder leiding van de min of meer bekende landschapschilder **Julien Ducorron** (1770-1848) (die later ook Ildefons Stocquart als leerling had) een leerling van B. Ommeganck (1755-1826) aan de Antwerpse Academie

Bert werkte in Ath eerst in de school gesticht door de gebroeders Florent, beeldhouwers, later in het eigen atelier van Ducorron (directeur van de "école de dessin" in Ath, van 1809 tot 1848) (R. Sansen: "Ath d'autrefois", Lessines, 1965, pag.87). Ducorron beschouwde Bert als zijn beste leerling; "hij stelde alles in het werk om hem als medewerker te behouden, doch tevergeefs" (G. Flamant).

Om zich verder in zijn kunst te bekwamen ging Bert in 1840 naar de Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen. Hij leerde er ook de techniek van het etsen. Wat het schilderen betreft kreeg hij voornamelijk les van **J.B. De Jonghe** (Kortrijk 1785 - Antwerpen 1844) - ook een leerling van Ommeganck - die er vanaf 1840 leraar was. Bert ging ook in het atelier van De Jonghe werken als zijn meest bedreven medewerker.

Zo schilderde Emile Bert in de ateliers van Ducorron en De Jonghe verschillende **landschappen**, als afzonderlijke doeken, door de meester geretoucheerd en meestal door hem als eigen werk ondertekend, en bracht hij **natuurtaferelen aan als decor of achtergrond** op andere schilderijen. Het moet dan ook niet verwonderen dat er maar weinig schilderijen bestaan getekend Emile Bert, te meer daar zijn schildersloopbaan maar een twaalfal jaren heeft geduurd.

Emile Bert had een voorliefde voor nogal felle kleuren en hield vast aan de lijn als opbouwend element (hij was een fijn tekenaar en etser). Hij verwaarloosde te veel het spel van licht en donker zodat een zeker gemis aan reliëf, volume en diepte opvalt. Hij copieerde soms te nauwgezet (te weinig verbeelding), maar met een gedurfde en rake toets. Slechts een vijftal werken van hem worden in de beste schilderlexikons vermeld.

"Zoom van het Sint-Andriesbos te Geraardsbergen" is minutieus geschilderd maar met te weinig kleurnuances en nochtans met een zeker luministisch effect. (Een "Sint-Andriesbos" is te Geraardsbergen onbekend. De naam is dus ongetwijfeld een lapsus. Misschien is bedoeld: "Sint-Adraansbos" gekend als het Moerbeekse gedeelte van het Raspaillebos).

"De oevers van de Maas" en **"visserssloepen"** tonen een vaardig penseel en een losse toets (tekenen kon Bert wel) maar de omtrekken zijn te hard en er is weinig lichtspeling (in tegenstelling met het eerst aangehaalde werk). Ook gebrek aan licht-schaduw contrast en nuancering waardoor de kleurvlakken te scherp tegen mekaar afsteken.

"Oude Dender met zicht op het kasteel van Boelare" bevond zich in 1950 nog in het kasteel als eigendom van baron de Launoit. Mooie compositie, goede tekening maar zwakke kleurenkeuze en -combinatie. Misschien is het dit werk dat bij Siret vermeld is onder de titel **"Environs de Grammont"** 1845.

Bert **etste** ook een klein aantal landschappen.

Volgens Thieme-Becker stelde hij vanaf 1845 "meermaals" landschappen ten toon in zijn geboortestad (ik heb nergens kunnen vinden wanneer en waar, noch in de "Gazette", noch in de "Volksverdediger"). Het waren meestal zichten uit de omgeving van Ge-

raardsbergen.

Emile Bert verhuisde (in 1847 ?) nog naar **Gent** (of was hij ziek en werd hij er in het ziekenhuis opgenomen ?). Hij overleed te Gent op 21 december, slechts 33 jaar oud.

Gustaaf Flamant schreef dat, in 1964, in de verkoopzaal Nackers te Brussel "een prachtig landschap op paneel, ondertekend E. Bert" geveild werd.

In 1989, op 9 juli, op een kunstveiling in de Salons Ter Elst te Edegem, haalde een klein landschap van hem de prijs van 35.000 fr.

Sommige kunstrepertoires vermelden, naast zijn naam, nog één enkel zinnetje: "graveerder en schilder van landschappen in de omgeving van Geraardsbergen" (Arto) of "surtout connu comme peintre, le nombre de ses gravures est très réduit" (P. Berko)

De volle maat van zijn talent heeft Emile Bert niet kunnen geven. Het heeft hem aan goede leermeesters en meesterlijke voorbeelden ontbroken. Hij zocht geen contact met de eigentijdse toonaangevende schilders. Hij groeide in **volle romantiek**, in België op picturaal gebied definitief gelanceerd met wappers' "Belgische revolutie" uit 1835, onecht en geblaseerd. Onze beste romantiekers waren historieschilders: Wappers (1803-1874), Wiertz (1806-1865), N. De Keyzer (1813-1885) en L. Gallait (1810-1887). Zelfs hun beste werken komen ons nu theatraal en declamatorisch voor. De figuur van Hendrik Leys (1815-1869) steekt boven alle andere uit: zijn schilderijen ademen het echte leven in een fijn en harmonisch koloriet.

Gelukkig bracht de romantiek niet alleen bevrijding uit het keurslijf van regels, van het individuele op het objectieve, maar ook **een hernieuwde belangstelling voor de natuur**, gepropageerd door baanbreker J.J.Rousseau (1712-1778) o.a. in "Rêveries d'un promeneur solitaire" verschenen in 1780. **De landschapschilders** uit de Antwerpse school, waar wij ook Bert bij rekenen, keken te veel naar de bleke Rubens-epigenen Herreyns, Van Bree, Ommeganck en De Keyzer en ze verloren er alle oorspronkelijkheid en charme bij.

Vergeleken met onze **Belgische romantische landschapschilders** (als bvb. De Knijff, Lamorinière, Clays) is Bert maar een kleine meester naast de Fransen Corot (1791-1875), Millet (1814-1875), Th. Rousseau (1812-1867), Manet (1832-1883) en de Nederlanders (die weliswaar meer dan 20 jaar jonger waren) J. Maris (1837-1891), M. Maris (1839-1919), Mesdag (1831-1915) en Thijs Mauve (1838-1884) verdwijnt hij in het niet.

HET RAADSEL JAN BERT.

Boven het hoofdaltaar van de Sint-Amanduskerk te **Schendelbeke** hangt een groot doek "Aanbidding der herders" gesigneerd en gedateerd in de linker-benedenhoek: "I. Bert, pinxit 1783" (De Potter en Broeckaert) en (tentoonstellingscatalogus "Schendelbeke 1978, pag. 68).

Het doek "Aanbidding van het kind Jezus" in de kerk van **Smeerebbe**, dateert ook uit 1783 (De Potter en Broeckaert) en is misschien een kopie van het vorige.

Boven het hoogaltaar van de kerk van **Idegem** hangt een altaarstuk "Christus aan het kruis" van dezelfde Jan Bert, van Ninove, geschilderd in 1783 (De Potter en Broeckaert).

Deze drie religieuze doeken zijn ontegensprekelijk van dezelfde hand. Deze Jan Bert is misschien een grootoom van Emile Bert. Maar er is meer.

Op het rechter zijaltaar van de Sint-Bavokerk te **Goferdinge** hangt een olieschilderij die Sint Bavo voorstelt met op de achtergrond de Gentse Sint-Baafsabdij waar Sint Bavo circa 650 abt was. Het doek is geschilderd naar de kopergravure uit "De Levens der Heyligen van Nederland" door Adriaan van Loo uit Gent, in 1705. Het doek is gesigneerd en gedateerd: "J. Bert, Geeraardsbergen, 1714" (G. Van den Berghe: "Goferdinge" in "De Autotoerist" nr. 10 dd. 28.04.1977).

Zou dat nog steeds dezelfde Jan Bert zijn: misschien 20 jaar (jonger kan moeilijk) in 1714 en 89 of 90 jaar in 1783 ?

Tenslotte: in het Sint-Catharinacollege bevindt zich een **tekening** van de achterzijde van het collegecomplex gedateerd **1829** en gesigneerd: **F. Bert.** (G. Van Bockstaele e.a. "Van Scholaster tot principaal" pag. 110). Zou het hier niet om E. Bert, dus Emile Bert kunnen gaan die in 1829 vijftien jaar oud was en reeds enkele jaren tekenschool had gevolgd ? Als dat zo is dan zou er in zijn geboortestad nog één werk van Emile Bert aanwezig zijn, zij het dan een goedkope en banale (maar met zorg uitgevoerde) jeugdtekening.

Werken van Emile Bert zijn wel zo **zeldzaam** dat geen enkel doek van hem kan tentoongesteld worden op de prestigieuze tentoonstelling "**Het landschap in de Belgische Kunst 1830-1914**" in het museum voor Schone Kunsten te Gent, 4 oktober 1980. Daar prijken meer dan 300 doeken van 63 schilders, van de onbekende Pericles Pantazis tot beroemdheden als Hippolyte Boulanger (1837-1874) en Franz baron Courtens (1854-1943)

DOCUMENTATIE

- Rijksarchief Ronse, Modern gemeentelijk archief, burgerlijke stand Geraardsbergen 5, nr. 81, jaar 1814.
- Fris V.: "Geschiedenis van Geraardsbergen" (Gent, 1911) pag. 239.
- M.J. Van Kerckhoven C.J.: "Noemenswaardige mannen en vrouwen uit het rijke verleden van Geraardsbergen" (s.l.1977) pag 11.
- M.J. Van Kerckhoven C.J.: "Scholen van Geraardsbergen tijdens de 19e eeuw" (Geraardsbergen 1978) pag. 60.
- R. Sansen: "Ath d'autrefois (Lessines, 1965) pag. 87.
- C. Piron: "Algemene levensbeschrijving der mannen en vrouwen van België" (Mechelen, 1860) II, pag. 164.
- Journal des Beaux-Arts, Bruxelles 15.03.1867.
- Siret: "Dictionnaire historique et résumé des peintres..." (Bruxelles 1883) pag. 47.
- E. Bénézit: "Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs" tome I, (Gründ, Paris 1976) pag. 687.
- Thieme u. Becker: "Algemèmes Lexikon der Bildenden Künstler". band III (Leipzig, 1909).
- Hippert et Linnig: "Les peintre et gravures Belges et Holandais au XIXme siècle".
- E. De Seyn: "Dictionnaire biographique des sciences, des lettres et des arts en Belgique" (Bruxelles 1935) tome I, pag. 51.
- F. De Potter en J. Broeckaert: "Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost-Vlaanderen." Arr. Aalst (Gent 1897-1899), Schendelbeke pag. 25, Smeerebbe pag.13, Idegem pag.14.
- Gustaaf Flamant: "kunstschilders van Geraardsbergen in de 19de eeuw". (Privé-uitgave, niet gepagineerd) 1966).
- P.T.A. Sxillens: "Prisma schilderslexicon" (Utrecht, Antwerpen, 1957) pag. 40.

- Biografisch woordenboek der Belgische kunstenaars van 1830 tot 1970.
(Arto, 1979) pag. 31.
- P. V. Berko: "Dictionnaire des peintres Belges nés entre 1750 et 1875"
(Laconti, Bruxelles 1981) pag. 46.
- V. Van Bossuyt: "Beroemde Mannen in Geraardsbergen geboren"
in "Het Land van Aalst" jg. XXI, 1969, pag. 102.
- Flippe Willem: "Lexicon of the Belgian romantic painters"
(Antwerpen s.d.) pag. 28.
- G. Van Bockstaele e.a: "Van Scholaster tot principaal"
(Geraardsbergen, 1990) pag. 110.
- Tentoonstellingscatalogus "Schendelbeke, van prehistorie over Scetlabeke tot heden"
oktober 1978, pag. 68.
- Catalogus: "Het landschap in de Belgische Kunst 1830-1914"
Museum voor Schone Kunsten, Gent, 1980.

Gaston IMBO

DE HOGE SCHOUW

*Langs het Denderpad
 ziet men van alles wat:
 eenden en witte ganzen
 zonnestralen
 die op het water glanzen.
 Bruggen
 heuvelruggen
 het sas
 kiezelsteen en glas.
 Plezierjachten
 baggerboten.
 Meeuwen die op eten wachten,
 vieze watersloten.
 Het openlucht zwembad
 met brede glijbaan
 Groententuintjes met watervat.
 Brommers die te snel gaan.
 Een vrachtboot aangemeerd
 zoals vorig jaar weergekeerd
 voor 't doorbrengen van het winterseizoen.
 Bomen, planten en veel groen,
 de hoge schouw van de Unal:
 iets dat men weldra
 niet meer zien zal.*

Maurice Geeroms